

De danske frie skoler – i fortid og nutid

Den frie skoletradition i Danmark, som den kommer til udtryk i friskolen, efterskolen og højskolen, er enestående. Skolerne opstod oftest på landets bare mark, men de svævede til gengæld ikke i den blå luft. De var en udløber af 1800-tallets folkelige nationale og religiøse bevægelser og derigennem forankret i en række af datidens politiske og moralske samtaler, hvor menigmand stod over for og i modsætning til eliten og kongen; menighed over for sognepræst, demokrati over for enevælde, frihed over for tvang. Almindelige mennesker begyndte i stigende grad at tænke og tale på egne vegne, og man reagerede blandt andet på almueskoleloven fra 1814, hvor et fælles ideal for børns opdragelse og skoling blev forsøgt påtvunget familierne af statsmagten.

Fri skole og stat

De frie skolers forhold til staten er karakteriseret ved perioder med skiftevis kulde, tøj og solskin. Specielt inden for de seneste år er der igen blevet skruet op for de politiske kuldegrader, og centraladministrationen spænder flittigt det økonomiske selektøj ind, samt udspecificerer kravene til det indholdsmæssige i undervisningen.

Igen i disse nedgangstider står statens behov for central topstyring gennem kontrol, tvang og nationale tests i modsætning til de frie skolers ønsker om frihed, selvstændighed og folkeligt fællesskab.

Skolen som fællesprojekt

Når man som forældre bliver tilknyttet en fri skole, så mødes man med klare forventninger om et engagement i børnenes skole. Samtidigt bliver man anerkendt som ligeværdige

partnere i det fælles skoleprojekt i modsætning til bare at være brugere af en kommunal institution. Som familie tager man del i det fælles ansvar i stedet for som kunde at lade sig betjene af servicesamfundets standardtilbud.

De frie skoler insisterer på at tænke historisk, hvor eleverne gennem historier og sange lærer at forstå sig selv i den sammenhæng, man som menneske nu engang er sat i. For at ruste børnene til at kunne begå sig i den globale verden, så skal de kende deres egen oprindelse, kultur, sprog og historie. Alt andet skaber rodløshed og indholdsløse og dårlige liv. Det enkelte menneske bliver nemlig først fri, når det ved, hvilket fællesskab det er knyttet til.

Menneskeværd og markedsværdi

De frie skolers menneskesyn kolliderer i stadig højere grad med centraladministrationens menneskesyn, og det er et alvorligt problem. Staten bruger i stigende grad økonomiske udtryk som ressource, forbrugere, investeringer samt afkast, når den skal beskrive grundskolen og børns uddannelser. Det maner til eftertanke. Over for det står et folkeligt, bredere dannelsesbegreb, hvor det enkelte menneske anerkendes som et frit og ligeværdigt individ. Børnene ses og anerkendes som fremtidige voksne og aktive samfundsborgere på godt og ondt, af kød og blod. Mennesket er her mere end bare statistik og arbejdskraft. At tro, at vi kan overleve på brød og skuespil alene, er kortsigtet, snæversynet og ahistorisk.

Fortid og fremtid

Verdenen har unægteligt ændret sig

siden Kolds og Grundtvigs dage, og det er vigtigt, at de frie skoler som institution ikke står stille og udvikler sig til et frilandsmuseum. Men mange af de værdier, som skolefædrene kæmpede indædt for, har stadig gyldighed i dagens Danmark, og de skal derfor ikke smides ud til storskrald. Også selv om mantraet i dag er effektivitet, globalisering og afkastet på vores investeringer.

Vi kan og skal ikke alle blive kinesere. Det er en konkurrence, vi ikke kan vinde, simpelthen fordi kineserne har et andet kulturelt, politisk og religiøst udgangspunkt. Vi bør i stedet konkurrere regionalt og globalt med hjerne og hjerte med afsæt i vores særlige historiske baggrund med Kold, Grundtvig, Kierkegaard og H.C. Andersen i bagagen.

Det falder meget godt i tråd med det rekordstore antal anmeldte nye friskoler i år. Det store antal ses af mange meningsdannere som udtryk for en folkelig og lokal protest mod centraliseringen. Det er dog kun den halve sandhed. Det er rigtigt, at der er tale om noget folkeligt, men det er meget mere end bare tomme protester, der ingen reel klangbund har. Der er derimod tale om en folkelig reaktion, hvor almindelige mennesker reagerer på de stigende indgreb i deres hverdags- og familieliv. Tiden er ved at være kommet til, at vi støver de gamle dyder af og forsvare det lokale demokrati mod indgreb fra et ansigtsløst teknokrati og forsvare den enkeltes frihed over for en stigende statslig kontrol og ensretning i globaliseringens hellige navn. Her står vi, vi kan ikke andet.

*John Jensen
MA i historie og
forælder ved Trelleborg Friskole*